

I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІДНОСИН У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

1.1. Правова природа Інтернет-правовідносин

Інтернет є екстериторіальним інформаційним простором, в якому відбуваються глобальні процеси соціальних комунікацій, що мають міжнародний характер. Виникнувши як суто технічний засіб передачі інформації, Інтернет перетворився на важливе соціальне явище, яке привертає увагу фахівців різних наук, у тому числі юридичної.

Визначення поняття і специфіки правовідносин, що виникають у мережі Інтернет, стало предметом наукових досліджень і численних публікацій. Варто згадати наукові дослідження таких українських вчених, як К. С. Шахбазянової («Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет»), Є. П. Литвинова («Правовідносини в Інтернет-праві»), О. А. Присяжнюка («Основи концепції правового регулювання Інтернет-відносин в Україні»), А. В. Чучковської («Правове регулювання господарських договорів, що вчиняються через мережі електрозв'язку»), М. М. Дутова («Правове забезпечення розвитку електронної комерції») та спільну працю О. І. Харитонової, Г. О. Ульянової, Д. В. Кирилюка, Ю. Ю. Симонян, Н. П. Бааджи, Д. Д. Позової, Г. І. Григор'янця, Л. І. Бурової, І. В. Мартинюка («Проблемні питання визначення правової природи і структури правовідносин інтелектуальної власності, що виникають у мережі Інтернет»). Проте на кожному витку досліджень з'являються нові явища, які потребують детального розгляду та регулювання.

Вступаючи в дискусію щодо правового регулювання Інтернет-відносин, слід, в першу чергу, дати відповідь на питання: чи є гостра необхідність у спеціальному законі або навіть законодавстві, що регулюватиме такі відносини, або в особливій державній політиці щодо мережі Інтернет, або достатнім є чинне законодавство, яке потребує лише внесення до нього необхідних змін та заповнення прогалин?

Слід також нагадати, що, оскільки регулювання відносин в Інтернеті зачіпає дуже широке коло осіб та організацій, чинне законодавство, хочемо ми цього чи ні, вже застосовується до цих відносин. Сфера відносин, що складаються у мережі Інтернет, поки ще настільки нова, що ця обставина істотно ускладнює правозастосовчу практику. Тим не менше, тепер, коли накопичений певний досвід, з'ясувалося, що чинного законодавства, зокрема, для боротьби з кримінальними злочинами в Інтернеті, цілком достатньо. Але існує нагальна потреба правового регулювання у сфері електронного бізнесу і усіх його видів. Якщо звернутись, наприклад, до тієї сфери, якій науковці приділяють найбільшу увагу, а саме – електронній комерції, то не вирішеним досі залишається цілий ряд питань, що потребують регулювання. Серед них: а) визначення меж державного регулювання; б) питання поширення комерційної та іншої інформації; в) укладення договорів через Інтернет (саме таких, за якими можна отримати судовий захист у визначеній країні); г) відповідальність за зміст інформації; ґ) питання електронного підпису; д) захист персональних даних; є) захист прав споживачів у мережі. І це невичерпний перелік питань лише щодо одного з видів електронного бізнесу.

Головне – зосередити зусилля на тому, щоб удосконалити законодавство і правозастосовчу практику щодо конкретних сфер виникнення й існування правовідносин із використанням мережі Інтернет так, щоб вони, з одного боку, не порушували конституційних прав громадян, а з другого, – забезпечували реалізацію державної політики, зокрема, у сфері інформаційної безпеки.

Перший блок опосередковується правовим регулюванням шляхом встановлення певних рамок, меж і правил поведінки. Однак це настільки специфічне середовище, що не завжди правове регулювання виявляється ефективним. Тому слід не тільки визначити, що вимагає свого правового регулювання, а й вичленувати те, що взагалі піддається правовому регулюванню і контролю над дотриманням встановлених правил.

Якщо звернутися до проблеми інформаційної безпеки, то вона складається з трьох складових частин: перша – це забезпечення конституційних прав і свобод громадян в інформаційній сфері; друга – інтеграція України у світовий інформаційний простір, а також ство-

рення конкурентоспроможної індустрії інформаційних послуг; третя – забезпечення безпеки функціонування інформаційної інфраструктури.

Інтернет, як дуже важлива складова частина інформаційної інфраструктури, зачіпає всі три складові інформаційної безпеки. Тому правове регулювання цих відносин має здійснюватися за всіма трьома напрямками. Визначення основ державної політики можливе двома шляхами: 1) визначення основ державної політики та затвердження їх нормативно-правовим актом; 2) здійснення регулювання тих реальних відносин, які вже існують.

Питання щодо правової природи відносин, що виникають, змінюються і припиняються у сфері використання мережі Інтернет, є найбільш дискусійним та складним. Для початку слід розмежувати суспільні відносини взагалі і правові відносини зокрема, а також дати визначення Інтернет-правовідносинам.

Суспільними відносинами є властиві саме людському середовищу зв'язки і залежності, в яких здійснюється індивідуальна і колективна взаємодія. Відносини між людьми з приводу тих чи інших соціальних благ складаються з декількох елементів: суб'єктів, між якими складаються певні відносини (учасників відносин); об'єктів, тобто тих соціальних благ, з приводу яких виникає суспільні відносини; і змісту відносин, тобто прав і обов'язків, які визначають поведінку конкретних осіб.

Правовідносинами є індивідуалізований громадський зв'язок між особами, який виникає на основі норм права, характеризується наявністю суб'єктивних юридичних прав і обов'язків і гарантується примусовою силою держави.

До загальних ознак правовідносин О. Ф. Скакун відносить те, що ці відносини є: 1) різновидом суспільних відносин та соціального зв'язку; 2) результатом усвідомленої поведінки людей; 3) вольовим відношенням; 4) виникають, змінюються і припиняються на основі норм права у разі настання передбачених підстав; 5) мають двосторонній характер; 6) охороняються державою.¹

Інформаційні ж відносини виникають при виробництві, передачі й поширенні, здійсненні пошуку, отриманні і споживанні інформації,

¹ Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учебник / О. Ф. Скакун. – Харьков : Эспада, 2005. – 840 с.

інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів та/або інформаційних послуг.

До основних елементів інформаційних відносин, на думку В. А. Копилова, належать: 1) суб'єкти, які вступають у правовідносини при здійсненні інформаційних процесів; 2) поведінка (дія, бездіяльність) суб'єктів при здійсненні ними інформаційних правовідносин, зокрема, набуття виключних прав, передача майнових прав, купівля-продаж інформаційних об'єктів, тиражування і поширення зазначених об'єктів; 3) об'єкти, у зв'язку з якими суб'єкти вступають в інформаційні правовідносини; 4) права та обов'язки і відповідальність при здійсненні інформаційних процесів.¹

Інтернет, в свою чергу, – це глобальний інформаційний простір, який не визнає державних кордонів, що робить цю систему якісно новим явищем у світовому співтоваристві, він є унікальним за своїми можливостями засобом доступу до інформації щодо будь-яких видів діяльності чи інтересів людини, а також виступає об'єктом розробки й застосування новітніх програмних та інструментальних технологій, що робить його сферою бурхливого розвитку в майбутньому.

Виходячи з наведеного, Інтернет-відносини – це особливі відносини, що виникають в результаті впливу норм міжнародного та інших галузей права, міжнародних договорів, рішень судів на поведінку людей і організацій (суб'єктів), специфіка яких полягає в тому, що для уповноважених суб'єктів виникають права (тобто відкривається передбачена правовими нормами і забезпечувана різними державами можливість діяти певним чином у віртуальному просторі) і разом з тим на інших суб'єктів покладаються обов'язки, які вимагають дотримання певної поведінки, зафіксованої в джерелах Інтернет-права.

Литвинов Є. П. визначає такі відносини як особливі відносини, які виникають в результаті впливу норм міжнародного та інших галузей права, міжнародних договорів, рішень судів на поведінку людей і організацій (суб'єктів).²

¹ Копылов В. А. Информационное право / В. А. Копылов. – М. : Юристъ, 2003. – С. 131–132.

² Литвинов Є. П. Правовідносини в Інтернет-праві / Є. П. Литвинов // Часопис Київ. ун-ту права. – 2013. – № 3. – С. 145–149.

Інтернет-відносини – це новий тип суспільних відносин, що виникають, змінюються і припиняються у кіберпросторі. Це не правові в чистому вигляді і не фактичні відносини. Це соціальні зв'язки особливої правової, інформаційної та технічної природи. Користувачам необхідно розглядати Інтернет як засів, середовище для здійснення певних дій, виконання функцій, а для структур і організацій, які можуть мати певний владний вплив на мережу, змінювати характеристики підключення, певним чином впливати на мережу в технічному аспекті, Інтернет є об'єктом. Ситуацію, за якої всевітню мережу Інтернет можна вважати суб'єктом правовідносин, уявити просто неможливо.

На підтримку цієї позиції виступає й Б. В. Андреев у своїй праці «Право і Інтернет»: він зазначає, що мережа Інтернет у цілому не є суб'єктом права, оскільки це не міжнародна організація або юридична особа чи взагалі будь-яка інша організована структура. Інтернет у цілому не є об'єктом права, тому що не існує єдиного конкретного власника мережі, і взагалі не існує суб'єкта, який би управляв чи контролював хоча б значну частину цієї мережі. Крім того, Інтернет в цілому не є засобом масової інформації, оскільки власник інформаційного ресурсу не робить жодних активних дій щодо доставки інформації до споживача.¹

Серед різноманітних відносин, що виникають при застосуванні Інтернет-технологій, необхідно відокремити ті, які за своєю природою сприймають правове нормування, тобто можуть стати правовідносинами. Слід зауважити, що серед фахівців (насамперед в технічній сфері) існує вкрай негативне ставлення до самої ідеї правового регулювання відносин, які виникають у мережі Інтернет. В Інтернеті розповсюджена «Декларація незалежності кіберпростору» Джона Барлоу, в якій проголошувалося право на свободу Інтернет-простору та принцип невтручання жодної з країн у регулювання Інтернет-відносин. Поява Декларації пов'язана з тим, що завдяки лобюванню медіамагнати спровокували Конгрес США прийняти Акт про пристойність комунікацій, що мав ввести цензуру в Інтернеті.²

¹ Андреев Б. В. Право и Интернет / Б. В. Андреев, Е. А. Вагонова. – М., 2001. – 48 с.

² A Declaration of the Independence of Cyberspace by John Perry Barlow. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eff.org/cyberspace-independence>.

Основними нормативними актами України, які безпосередньо визначають сьогодні напрями регулювання Інтернет-відносин в нашій державі, є Укази Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31 липня 2000 р. та «Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави» від 10 квітня 2000 р. Першочергове значення для розвитку відносин, що виникають у Інтернет-мережі, мають закони України «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 5 липня 1994 р., «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р., «Про національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р., «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 р. та «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015 р.

Таким чином, ситуацію з нормативним регулюванням відносин, що виникають в Мережі, не треба сприймати песимістично. Багато існуючих норм з успіхом може бути пристосовано до віртуального середовища. Разом з тим не можна заперечувати, що вже виникла необхідність встановлення спеціальних правил, які б враховували особливості саме Інтернет-відносин, запровадження норм міжнародного та національного законодавства, спрямованих на їх ефективне регулювання.

Незнамов А. В. у своєму дисертаційному дослідженні виділяє такі особливості відносин у всесвітній мережі як: об'єкт правовідносин, доменні імена, суб'єктний склад і технічні особливості.¹ А на думку В. М. Чибинаєва та А. П. Кузьміна, «юридична особливість відносин між користувачами Інтернет полягає у специфічному способі реалізації прав та обов'язків осіб – користувачів мережі».²

Н. А. Дмитрик виділяє інший перелік особливостей Інтернет-правовідносин:

1) невизначеність місця розташування сторін, що обумовлює можливі проблеми з правом, яке необхідно застосувати, а також з реальним виконанням обов'язків; 2) складність ідентифікації учасників правовідносин у мережі; 3) залежність відносин між учасниками

¹ Незнамов А. В. Особенности компетенции по рассмотрению Интернет-споров: национальный и международный аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / А. В. Незнамов. – Екатеринбург. 2010. – 32 с.

² Чибинаев В. М. Перспективы правового регулирования Интернет-отношений / В. М. Чибинаев, А. П. Кузьмин // Информ. право. – 2006. – № 3. – С. 7.

мережі від відносин з провайдерами Інтернет-послуг; 4) електронний характер документообігу в мережі, що обумовлює необхідність застосування спеціального програмного та апаратного забезпечення.¹

А як зазначає А. В. Глушков у своїй дисертаційній роботі, специфіка Інтернет-відносин найбільш яскраво проявляється саме в таких сферах: 1) юридична специфіка Інтернету полягає в тому, що неможливо чітко визначити статус мережі; 2) у структурних елементах Інтернет-відносин, до яких в частині суб'єкта можна віднести: неможливість чіткого визначення дієздатності особи – учасника правовідносин; наявність віртуальних організацій; використання програм-роботів, які надають можливість вступати у відносини автоматично; неможливість визначити місцезнаходження особи; 3) доказування складу правопорушення, здійсненого в Інтернет; 4) регулювання комерційної діяльності.²

Горшкова Л. В. зазначає, що складність застосування територіальних критеріїв до діяльності у мережі Інтернет полягає в тому, що суб'єкт, який здійснює комерційну діяльність в Інтернеті, може не мати ані торгового приміщення, ані офісу, ні складу, ні персоналу, і єдиними його ознаками, які зможуть виступати ідентифікаторами його діяльності, буде адреса Інтернет-сайту та веб-сервера.³

Серед ключових положень, які визначають особливість самої природи Інтернет-правовідносин, можна виділити такі: а) неможливість визначити місце розташування сторони⁴, б) відсутність ідентифікації

¹ Незнамов А. В. Доказательства в интернет-спорах / А. В. Незнамов // Арбитраж. правосудие в России. – 2007. – № 8. – С. 77–93.

² Глушков А. В. Проблемы правового регулирования Интернет-отношений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Глушков Артем Владимирович ; С.-Петербург. гос. инженер.-экон. ун-т]. – СПб., 2007. – 198 с.

³ Горшкова Л. В. Проблема идентификации субъекта и объекта в сети Интернет / Л. В. Горшкова // Законодательство и экономика. – 2005. – № 5. – С. 5.

⁴ Специфіка мережі Інтернет проявляється в тому, що кожен інтернет-ресурс може бути «прив'язаний» до певної території виключно за рахунок реєстрації доменного імені у певному сегменті мережі. Реєстрація відповідного доменного імені здійснюється в органі тієї чи іншої держави. У зв'язку із цим факт реєстрації інтернет-ресурсу дозволяє зробити припущення, що відносини, які виникають у зв'язку з його використанням, регулюватимуться законодавством держави реєстрації інтернет-ресурсу в повному обсязі з урахуванням специфіки комп'ютерних комунікацій. Таким чином, державна юрисдикція повинна бути поширена на простір мережі Інтернет, зареєстроване в органах відповідної держави.

сторони не в мережі, а безпосередньо фізичної особи, в) неможливість чіткого визначення дієздатності особи, г) у разі правопорушення, здійсненого в мережі Інтернет, – складність доказування його складу, г) складність застосування територіальних критеріїв до діяльності у всесвітній мережі, д) специфічний суб'єктний склад відносин.

Розглядаючи види діяльності, які проводяться в мережі або за її допомогою, слід звернути уваги на їх неоднорідність. Існує безліч різноманітних видів суспільних відносин у мережі Інтернет. Бабкін С. О. виділяє такий вид правовідносин, пов'язаних з функціонуванням мережі Інтернет, які, зокрема, стосуються таких питань: регулювання змісту (контенту – інформаційного наповнення Інтернет-ресурсів); запобігання кіберзлочинності; захист конфіденційної інформації та персональних даних; захист прав інтелектуальної власності; електронна комерція (торгівля); захист прав споживачів; захист прав людини.¹

Правовідносини, що виникають з приводу функціонування мережі Інтернет, характеризуються такими ознаками: 1) обмін інформації відбувається в електронній формі; 2) віддаленість суб'єктів відносин між собою у просторі; 3) використання програмного забезпечення, технічних стандартів і протоколів; 4) схильність Інтернет-відносин до саморегуляції.

Суспільні відносини, що виникають у зв'язку з використанням глобальних комп'ютерних мереж, є особливими інформаційними відносинами, спрямованими на організацію руху інформації у суспільстві. Особливістю цих відносин, як зазначалось, є наявність технічного компоненту, інформаційне наповнення об'єктів відносин та особливий суб'єктний склад.

Бачило І. Л. наголошує, що суб'єкти цих відносин можуть знаходитися у різних країнах, а їх діяльність регулюватися законодавствами різних країн. Інтернет-відносини не можуть існувати без використання інформаційно-телекомунікаційних технологій і мереж. Ці відносини мають інформаційне наповнення, тобто складаються щодо інформації в Інтернеті.²

¹ Бабкін С. А. Право, применяемое к отношениям, возникающим при использовании сети Интернет / С. А. Бабкин. – М. : ЮрИнфоР, 2003. – 69 с.

² Бачило И. Л. Информационное право / И. Л. Бачило. – М. : Юрайт, 2009. – 454 с.

Мережа Інтернет за своєю природою не може мати територіально визначених меж, а електронний обмін даними в ній не залежить від географічного місцезнаходження суб'єктів. Інтернет дозволяє взаємодіяти суб'єктам Інтернет-правовідносин, які не знають, і у багатьох випадках не можуть знати місцезнаходження іншого суб'єкта. Визначення місцезнаходження важливе тільки з точки зору місцерозташування усередині кіберпростору, що складається з «ІР адрес» технічних засобів, між якими здійснюється електронний обмін даними. Інтернет-система байдужа до фізичної локалізації технічних засобів, а також до того, чи є користувач мережі дієздатною особою або чи зареєстрований оператор мережевих послуг як платник податків, і до того ж немає ніякого зв'язку між адресою Інтернету і фізичною юрисдикцією користувача. Таким чином, специфічною рисою Інтернет-правовідносин є їх наднаціональність.

У свою чергу Р. Є. Еннан класифікує Інтернет-відносини за такими ознаками: 1) за суб'єктами: між розробниками інформаційних мереж та їх партнерами; між спеціалістами, які створюють (виробляють) і розповсюджують інформацію в Інтернеті; між інформаційними провайдерами, що надають ліцензії на здійснення он-лайн-ових послуг; між громадянами, організаціями, фірмами та іншими споживачами (користувачами); 2) в залежності від державної приналежності фізичних і юридичних осіб: між вітчизняними та іноземними провайдерами; між іноземними провайдерами та вітчизняними користувачами; між вітчизняними юридичними особами та іноземними громадянами; між вітчизняними та іноземними розробниками мереж; між фахівцями; 3) залежно від мети виникнення відносин та інформаційного впливу: внутрішні відносини (відбуваються у кіберпросторі); зовнішні відносини (пов'язані з наданням зовнішніх інформаційних послуг)¹.

Але важко погодитись з третім видом класифікації, критерієм якої обрано мету виникнення відносин, а по суті відображено територіальний критерій. На наш погляд, за метою Інтернет-відносини можна поділити на комерційні (з метою отримання прибутку) та споживчі

¹ Еннан Р. Є. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет / Р. Є. Еннан // ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні : зб. матеріалів наук.-практ. конф. – Львів : НУ «Львів. політехніка», 2016. – С. 172–181.

(користувач мережі придбаває блага / інформацію для особистого використання).

А от А. І. Фомін за метою вступу у відносини виділяє: а) комерційні правовідносини (суб'єктами таких правовідносин є суб'єкти господарської діяльності, які використовують блага, що були придбані для підприємницької і іншої діяльності, не пов'язаної з особистим, домашнім і сімейним споживанням); б) комерційно-споживчі правовідносини (у таких правовідносинах, з одного боку, суб'єкт господарювання отримує комерційну вигоду, а з іншого боку, споживач придбаває блага для особистого, сімейного, домашнього і іншого подібного використання); в) некомерційні правовідносини – у таких правовідносинах суб'єкти господарювання реалізують діяльність, спрямовану на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку¹.

За місцем існування можна виокремити: а) повністю віртуальні правовідносини, які виникають, змінюються та припиняються тільки в кіберпросторі (наприклад, правовідносини щодо оренди доменного імені); б) частково віртуальні правовідносини. На відміну від першої групи правовідносин, другі породжуються юридичними фактами, що мали місце в кіберпросторі, і певною мірою поведінка суб'єктів переноситься у звичне юридичне середовище. Наприклад, придбаний товар за договором купівлі-продажу, укладеного шляхом електронного обміну даними, доставлятиметься в матеріальному просторі.

Загурський Я. М. виділяє ще один специфічний вид Інтернет-відносин – організаційні правовідносини в Інтернеті, тобто спрямовані на взаємодію або протидію між учасниками соціальних відносин в Інтернеті, об'єктом яких є соціальна чи технічна природа (інфраструктура) Інтернету. До таких відносин можна віднести відносини з делегування доменних імен, міжнародної стандартизації електронного документообігу тощо².

¹ Фомін А. І. Поняття, елементи та особливості господарських Інтернет-правовідносин / А. І. Фомін // Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія «Юриспруденція». – 2012. – №3. – С. 73–78.

² Загурський Я. М. Регулювання і саморегулювання мережі Інтернет / Я. М. Загурський // Інформ. сусп.-во. – 2000. – №4. – С. 54–59.

Використання можливостей мережі Інтернет у сфері господарювання призводить не тільки до швидкого росту кількості господарських та цивільних договорів, що укладаються через мережі електрозв'язку, а й до руху підприємництва в напрямку світової глобалізації.¹ Тому цікавою видається класифікація відносин у мережі, запропонована А. І. Фомінін, та виокремлення *господарських Інтернет-відносин* як окремого виду. На думку правника, господарські Інтернет-правовідносин – це взаємний правовий зв'язок двох і більше суб'єктів з приводу майнових або немайнових благ, який породжується обставинами, що виникають та існують у Інтернет-просторі (віртуальному просторі, кіберпросторі), яка опосередковується електронним обміном інформацією і характеризується наднаціональним характером, рівністю і автономією волі суб'єктів. Суб'єктом таких господарських відносин може бути будь-який суб'єкт господарського права, що має доступ до мережі Інтернет. Особливостями суб'єктів господарських правовідносин є: 1) складність визначення дієздатності особи, з якою вступаєш в правовідносини; 2) поява віртуальних організацій, які створюються користувачами Інтернет з метою здійснення комерційної діяльності, причому тільки у кіберпросторі; 3) використання так званих програм-роботів, тобто програмних засобів, що дозволяють вступати в правовідносини автоматично; 4) складність у визначенні фізичного місцезнаходження інших учасників конкретних правовідносин.²

Можна виділити такі різновиди господарських відносин в Інтернеті, класифікуючи їх за наступними підставами: предмет, мета вступу в правовідносини, місце існування. За предметом: 1) відносини, які пов'язані з функціонуванням й доступом до Інтернету. У зв'язку з тим, що Інтернет є складним та багатофункціональним технічним засобом, виникають специфічні відносини між виробниками, споживачами та власниками різноманітних ресурсів серверів, сайтів, адрес електронної пошти, доменних імен тощо; 2) відносини, що

¹ Бенеско Г. С електронным бизнесом – в третье тысячелетие [Електронний ресурс] / Г. Бенеско. – Режим доступу: <http://nauka.relis.ru/02/0408/02408028.htm>.

² Фомін А. І. Поняття, елементи та особливості господарських Інтернет-правовідносин / А. І. Фомін // Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія «Юриспруденція». – 2012. – № 3. – С. 73–78.

виникають у сфері електронної комерції (електронного бізнесу); 3) відносини щодо використання у господарській діяльності в Інтернеті прав інтелектуальної власності; 4) відносини, що виникають стосовно захисту конфіденційної інформації в Інтернеті, забезпечення цілісності систем, інформаційної безпеки, запобігання розкриттю комерційних таємниць.¹

На думку Вінник О. М., електронний бізнес у чистому вигляді ще не став переважаючим, але його елементами пронизана майже вся підприємницька діяльність та функціонування її суб'єктів, що знайшло віддзеркалення в нормативно-правових актах, серед яких не лише Закон України «Про електронну комерцію»², що встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем, а й прийняті задовго до нього акти³, зокрема:

— статті 73, 75, 77, 78, 79, 90 Господарського кодексу України закріплюють положення про оприлюднення державними та комунальними підприємствами, господарськими товариствами, що контролюються державою або органом місцевого самоврядування, інформації про свою діяльність, крім випадків, встановлених законом, шляхом розміщення її на власній веб-сторінці / веб-сайті або на офіційному веб-сайті суб'єкта управління об'єктами державної / комунальної власності, що здійснює функції з управління підприємством, у строки та порядку, встановлені Урядом (щодо господарських організацій, контрольованих державою) чи відповідною місцевою радою (щодо комунальних підприємств та господарських товариств з переважаючою часткою територіальної громади в статутному капіталі); при цьому доступ до таких веб-сторінок та веб-сайтів має бути цілодобовим і безоплатним⁴;

¹ Фомін А. І. Поняття, елементи та особливості господарських Інтернет-правовідносин / А. І. Фомін // Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія «Юриспруденція». – 2012. – № 3. – С. 73–78.

² Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 45. – Ст. 410.

³ Вінник О. М. Правові засади електронного бізнесу / О. М. Вінник // ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні : зб. матеріалів наук.-практ. конф. – Львів : НУ «Львів. політехніка», 2016. – С. 162–166.

⁴ Господарський кодекс України : від 16.01.2003 // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144.

— Закон України «Про акціонерні товариства»¹, який передбачає:

а) стаття 35 – розміщення на власному веб-сайті акціонерного товариства інформації про проведення загальних зборів акціонерів,

б) стаття 36 – можливість надання акціонерам для ознайомлення в електронній формі документів, на підставі яких прийматимуться рішення на загальних зборах;

в) частина 2 статті 20 передбачає бездокументарну форму акцій як виду цінного паперу, що існує у формі електронного документа (ч. 3 ст. 3);

— Закон України «Про публічні закупівлі»², в якому в статті 1 закріплено визначення понять:

а) авторизований електронний майданчик (авторизована Уповноваженим органом інформаційно-телекомунікаційна система, яка є частиною електронної системи закупівель та забезпечує реєстрацію осіб, автоматичне розміщення, отримання і передання інформації та документів під час проведення процедур закупівель, користування сервісами з автоматичним обміном інформацією, доступ до якого здійснюється за допомогою мережі Інтернет),

б) веб-порталу Уповноваженого органу з питань закупівель (інформаційно-телекомунікаційна система, до складу якої входять модуль електронного аукціону і база даних, та який є частиною електронної системи закупівель та забезпечує створення, зберігання та оприлюднення всієї інформації про закупівлі, проведення електронного аукціону, автоматичний обмін інформацією і документами та користування сервісами з автоматичним обміном інформацією, доступ до якого здійснюється за допомогою мережі Інтернет),

в) електронної системи закупівель (інформаційно-телекомунікаційна система, що забезпечує проведення процедур закупівель, створення, розміщення, оприлюднення та обмін інформацією і документами в електронному вигляді, до складу якої входять веб-портал Уповноваженого органу, авторизовані електронні майданчики, між якими забезпечено автоматичний обмін інформацією та документами),

¹ Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 // Відом. Верхов. Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.

² Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 9. – Ст. 89.

г) інформаційного ресурсу Уповноваженого органу (сайт, наповнення якого здійснює Уповноважений орган та на якому надаються безоплатні консультації з питань закупівель, доступ до якого здійснюється через мережу Інтернет),

г) положення про оприлюднення інформації про закупівлі на веб-сайтах замовника (у разі наявності) або веб-сайтах відповідних органів влади, органів місцевого самоврядування (ст. 10);

— Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»¹, що містить положення щодо розміщення інформації про призначення тимчасового адміністратора у день його призначення на офіційному веб-сайті Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (ст. 11-1).

Отже, будь-які відносини, що виникають у зв'язку з використанням мережі Інтернет, можуть бути предметом правового регулювання, причому як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні.

Перелік відносин, що виникають у мережі, є досить загальним, але очевидним є те, що вони неоднорідні за своєю правовою природою, а отже знайти чіткі критерії, які б дали змогу провести певну їх класифікацію, дуже важко. Єдиним об'єднуючим фактором є віртуальна середовище виникнення, зміни та припинення цих відносин.

За останні роки Інтернет-відносини стали важливою ланкою суспільних відносин, а отже потребують окремого правового регулювання. Мережа Інтернет є всесвітнім явищем, тому й регулювання необхідно здійснювати не лише на національному рівні кожної країни, а й на міжнародному, зважаючи на глобалізацію та цифровізацію економіки й попереджуючи, у свою чергу, такі суспільно шкідливі явища як кіберзлочинність.

Таким чином, Інтернет-відносини – це особливі відносини, що виникають в результаті впливу норм інформаційного, міжнародного та інших галузей права на поведінку людей в цьому середовищі. Особливість цих відносин полягає в тому, що вони можуть бути як правовими, так і неправовими, тобто фактичними відносинами (моральними, етичними тощо).

¹ Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30.10.1996 // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.

Сьогодні потрібні такі правові норми, які сприяли б розвитку глобального і відкритого єдиного цифрового ринку шляхом уніфікації законодавства і спрощення правил та процедур, які застосовуються у різних країнах. Нерозвиненість або фрагментарність правового регулювання сфери електронних відносин, а також значні суперечності між законодавствами різних країн є перешкодою для успішного функціонування цифрової (digital) економіки.

Серед найважливіших питань, що вимагають невідкладного вирішення за участі світового співтовариства, варто назвати такі: порядок оподаткування електронних угод, відповідальність суб'єктів відносин, захист інтелектуальної власності на нові види об'єктів у мережі Інтернет, охорона прав споживачів у кіберпросторі.

Існуючі моделі цивільно-правових і господарсько-правових відносин не відображають у повній мірі правової природи відносин, які складаються у мережі Інтернет. Тому застосовувати до них класичні механізми правового регулювання неможливо.

Правова природа глобальної мережі і Інтернет-правовідносин виділяє їх з існуючої системи правовідносин в окрему систему, що вимагає вироблення самостійного методу і механізму правового регулювання. Наведений перелік та класифікації Інтернет-відносин свідчать, що вони є неоднорідними за своєю правовою природою. Безсумнівно різноманітність існуючих Інтернет-відносин, що постійно розвиваються та ускладнюються, безпосередньо повинна впливати і на характер їх правового регулювання.